

КІЛЬКІСНО-ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ ТА ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН

Глибока соціально-економічна, політична, ідеологічна криза українського суспільства негативно впливає й на криміногенну ситуацію в Україні. Найбільша ж суспільна небезпечність характерна для злочинних посягань, що характеризуються агресивністю й жорстокістю, активною протидією силам охорони правопорядку та здійснюються із застосуванням зброї й вибухових речовин. Актуальність зазначеної проблеми зумовила аналізу сучасних виявів цього явища.

Проблемі визначення та вивчення показників злочинності в різних її виявах присвячували свої роботи такі вчені, як Ю. Антонян, А. Геррі, А. Кетле, А. Долгова, І. Даньшин, В. Дрьомін, А. Закалюк, А. Зелінський, О. Кальман, І. Христич, В. Шакур, В. Лунєєв, О. Кулик, О. Черданцев та інші.

Як відомо, злочинність, як і будь-яке інше масове соціальне явище, можна оцінювати за допомогою кількісних і якісних критеріїв [1]. При цьому варто мати на увазі, що вивчення кількісної сторони явища обов'язково доповнює і якісні властивості сукупності, оскільки кількість завжди переходить у якість за достатньо значної кількості одиниць сукупності. Кількісна сторона суспільних явищ – насамперед їхні розміри. Коли змінюється кількість, то обов'язково змінюється і якість, і цей процес є невідворотним.

Кількість – це така характеристика явища, яка характеризує й відображає сукупність у цифрах – показниках, і відрізняє конкретну міру явищ, установлює загальні властивості, виявляє схожість і відмінність окремих рис.

Завдяки цьому сукупність можна поділити на однорідні частини, а також виявити певні типи явищ і об'єднати їх в інші групи.

Якість – це внутрішня сутність і особливість усієї сукупності явищ і їхня природна розмірність, завдяки чому всі явища відрізняються одне від одного, а також те, що робить їх тим, чим вони є в реальній дійсності. Так, адміністративні правопорушення і злочини відрізняються за ступенем суспільної небезпеки, тобто за якісною ознакою. Але завжди треба пам'ятати, що якість не існує окремо від кількості [2, с. 23–24].

Вивчення та оцінювання масштабів злочинності проводиться з метою подальшої розробки адекватних заходів впливу на неї. Основною інформаційною базою кримінології є кримінально-правова статистика. Вона характеризує весь комплекс заходів щодо боротьби зі злочинністю, дає кількісно-якісну характеристику всіх учинених злочинів, осіб, які їх учинили, а також покарань. Своїми показниками вона характеризує й відтворює всі стадії кримінального процесу, дає характеристику рівня, структури й динаміки злочинності.

Розглядаючи основні показники злочинності, потрібно мати на увазі їхню відносність, неповноту та умовність поділу, оскільки кожен із них характеризує лише ту або іншу сторону злочинності. Так, зауважимо, що статистика оперує даними стосовно не всіх, а лише зареєстрованих злочинів і виявлених злочинців. Крім того, оскільки дослідження злочинності за допомогою статистичного виміру завжди містить певні неточності, то отримані резуль-

тати варто оцінювати з урахуванням наявності певної похибки.

У якості інформаційної основи проведеного нами кримінологічного дослідження злочинів, учинених з використанням зброї та вибухових речовин, складають відомості, що містяться в державній статистичній звітності. І якщо до 2012 р. таку звітність вело Міністерство внутрішніх справ, то наразі, у зв'язку зі вступом у дію нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), ця діяльність має автоматизований характер завдяки створенню Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 214 КПК України) [3]. Єдиний реєстр досудових розслідувань – це створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюється збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних про кримінальні правопорушення й хід досудового розслідування у кримінальних провадженнях [4].

Своє дослідження кількісно-якісних показників, які характеризують злочинність, пов'язану з використанням зброї та вибухових речовин, ми почнемо з аналізу кількості зареєстрованих злочинів (кримінальних правопорушень) цього виду.

Аналіз кількості злочинів, пов'язаних із використанням холодної зброї, через специфіку ведення статистичних обліків був здійснений лише за період з 2010 по 2014 рр. та засвідчив поступове їх зниження з 2010 р. до 2012 р. (з 1 030 до 780 випадків, відповідно), однак у 2013 р. зафіксований суттєвий сплеск до 1 242 випадків, або на 59,2%, із подальшим зниженням у 2014 р. до 1 034 випадків (-16,7%).

Натомість зовсім інші тенденції характерні для злочинів, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї та вибухових речовин. Так, показники кількості зареєстрованих злочинів, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї, в Україні у період 2003–2012 рр. хоча й дещо коливались, але загалом мали спільну тенденцію до зниження з 560 випадків у 2003 р. до 357

випадків у 2012 р. При цьому найменші показники (по 311 випадків) були зафіксовані у 2007 та 2008 рр.

Події, пов'язані з акціями протесту Євро майдану, та початок військових дій у Луганській і Донецькій областях призвели до суттєвого зростання кількості злочинів цього виду у 2013 та 2014 рр. Як зазначає у своєму дослідженні І. Качановський, холоднокровне вбивство кількох десятків маніфестантів на київському Майдані 20 лютого 2014 р. стало поворотним моментом на українській політичній арені й викликало ескалацію конфлікту в боротьбі країн Заходу й Росії за Україну. Масові вбивства мітингувальників і поліцейських призвели до повалення вкрай корумпованого проросійського, хоча й усенародно обраного уряду Віктора Януковича та поклали початок широкомасштабного кровопролитного конфлікту, який до сьогодні продовжується на сході України, у Донбасі [5].

Так, за інформацією МОЗ України, під час силового протистояння між силовиками та протестувальниками 18–20 лютого 2014 р. загинули 82 особи (71 демонстрант і 11 правоохоронців), постраждалими стали 622 людини [6]. Зокрема, у ніч на 19 лютого невідомими особами було скоєно низку вбивств. За свідченням очевидців, у центрі м. Києва на вулиці Велика Житомирська «тітушки» розстріляли двох протестувальників. На Борщагівці невідомими був розстріляний патруль ДАІ, унаслідок чого загинули два міліціонери і ще один патрульний поранений. Близько 3-ї ночі на перехресті вулиць Велика Житомирська та Володимирська був смертельно поранений журналіст газети «Вести» В'ячеслав Веремій, його «тітушки» витягнули з таксі, побили і прострелили йому груди [7].

За даними МВС України, на сьогодні розкрита зовсім невелика частка злочинів, пов'язаних з акціями протесту Євромайдану [8].

При цьому здійснений нами розрахунок динаміки злочинності зазначеного виду продемонстрував зростання у 2013 р.,

порівняно з попереднім роком, кількості зареєстрованих злочинів, учинених в Україні з використанням вогнепальної зброї, на 113,2% (з 357 випадків до 761), а у 2014 р., порівняно з 2013 р., – з 761 випадку до 2 523 випадків, що становить 231,5%. Усього ж за період 2003–2014 рр. було зафіксовано його зростання у 4,5 раза (приріст становив 350,5%).

Важливою групою статистичних даних, які характеризують озброєну злочинність, є кількість зареєстрованих злочинів, учинених із використанням вибухових речовин. Тенденції злочинів цього виду хоча певною мірою й схожі з попередньою групою, але відрізняються значно меншими обсягами (у 10–20 разів) і зсувом мінімальних показників (усього 11 випадків) на 2011 р. Розрахунок динамічного ряду засвідчив майже трикратне зростання кількості злочинів цього виду за період з 2003 по 2014 рр. – з 41 випадку до 112 (приріст становив 173,2%).

Оскільки на 2014 р. припадає швидке зростання злочинності, пов'язаної з використанням зброї та вибухових речовин, нами був здійснений окремий помісячний аналіз динаміки злочинності досліджуваного виду (рис. 1).

Як можна побачити з наведеного

рисунок, найбільша кількість злочинів із використанням холодної зброї була зареєстрована в січні (141 випадок), надалі спостерігається їх незначне коливання із поступовим зменшенням, а мінімум припав на листопад (29 випадків). Оскільки загальна кількість злочинів цього виду у 2014 р. залишилась приблизно на рівні попередніх років, можемо зробити висновок про те, що вони переважно мають загальнокримінальний характер і на їхній рух не вплинули політичні фактори.

Натомість на коливання кількості зареєстрованих злочинів, учинених із використанням вогнепальної зброї та вибухових речовин, безпосередньо вплинули як події, пов'язані з Євромайданом, так і подальший збройний конфлікт на території Донецької та Луганської областей України. Як відомо, конфронтація насильства в регіоні розпочалася в середині квітня 2014 р., коли озброєні групи проросійських активістів почали захоплювати адміністративні будівлі й відділки міліції у містах Донбасу (зокрема, у Слов'янську, Артемівську та Краматорську) [9; 10]. Українська влада у відповідь заявила про проведення антитерористичної операції із залученням Збройних Сил

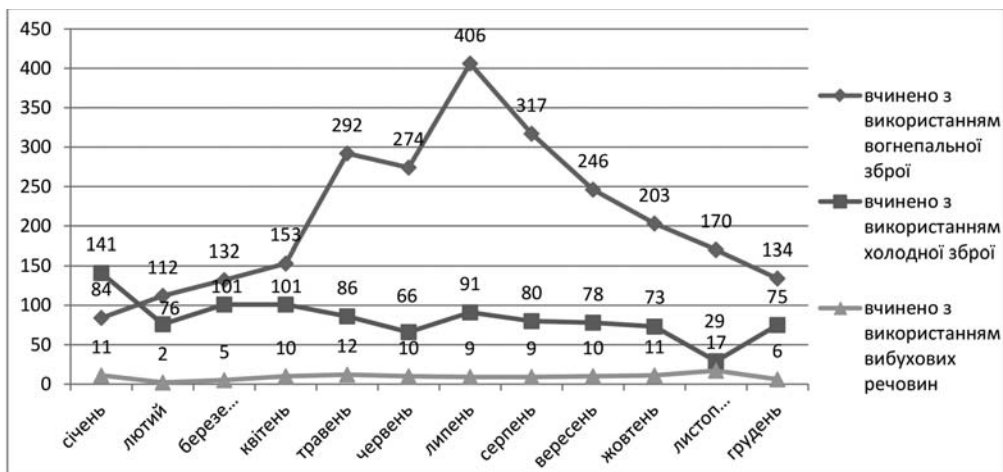

Рис. 1. Динаміка кількості зареєстрованих злочинів, учинених в Україні з використанням зброї та вибухових речовин, протягом 2014 року

України [11]. Поступово протистояння переросло в масштабний воєнний конфлікт.

Велике значення для кримінологічної характеристики має дослідження структури того чи іншого виду злочинності. Саме тому нижче ми приділимо увагу окремим видам злочинів, пов'язаним як із незаконним обігом зброї та вибухових речовин, так і з їх використанням.

Як свідчать дані щодо злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї та вибухових речовин, найменший їх обсяг припадає на недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 Кримінального кодексу України (далі – КК України)): протягом 2003–2014 рр. їх кількість коливалась у межах від 2 (2012 р.) до 15 злочинів (2003 р.).

Другим за обсягом видом злочинів є викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК України). Динаміка цього злочину з мінімумом у 2012 р. (36 випадків) і максимумом у 2014 р. (445 випадків) дуже схожа на динаміку недбалого зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів.

На першому місці за кількістю зареєстрованих випадків перебуває незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України). При цьому їх динаміка має тенденцію до систематичного, майже двократного, зниження з 1 172 випадків у 2003 р. до 6 929 випадків у 2014 р., хоча у 2007, 2008 та 2001 рр. спостерігалось й невелике зростання. Таке суттєве зменшення кількості злочинів цього виду не може бути пояснене змінами у кримінальному законодавстві, згідно з якими із зазначеної норми було виокремлено в самостійну статтю 263-1 КК України незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або незакон-

не виготовлення бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, оскільки за 2013 та 2014 рр. їх було зареєстровано, відповідно, 170 та 196.

Тепер перейдімо до аналізу даних стосовно злочинів, учинених із використанням зброї або вибухових речовин. Кількість як умисних вбивств, так і умисних тяжких тілесних ушкоджень і розбоїв, учинених із використанням вогнепальної зброї, у період з 2003 до 2013 р. була досить стабільною, хоча й із певними коливаннями, однак у 2014 р. різко зросла у 3–5 разів. Що ж стосується злочинів, учинених із використанням вибухових речовин, то протягом 2003–2014 рр. їх реєструвалась зовсім невелика кількість. Зокрема, їх загальні обсяги коливались від одного до десяти випадків. А в більшості років зазначеного часового періоду взагалі не було зареєстровано жодного випадку вчинення за допомогою вибухових речовин таких злочинів, як тяжкі тілесні ушкодження та розбої. Статистичні ж дані щодо зазначених видів злочинів із застосуванням холодної зброї наявні лише за 2013 та 2014 рр. і свідчать про зменшення кількості вчинених за допомогою цього виду зброї умисних тяжких тілесних ушкоджень (зі 144 до 119) і розбоїв (зі 155 до 121). Натомість кількість умисних вбивств зросла зі 143 до 146.

Порівняльний аналіз обсягів вилучених предметів злочинної діяльності за 2013 та 2014 рр. демонструє суттєве переважання категорії патронів (67 854 та 128 580, відповідно). За іншими категоріями мають місце певні відмінності. Так, якщо у 2013 р. на другому та третьому місцях знаходились вибухові речовини (3 544 кг) і холодна зброя (2 036 одиниць), то у 2014 р., відповідно, гранати (11 615 одиниць) і вибухові речовини (1 677,1 кг).

Окрім того, спостерігаються коливання та відмінності й за іншими категоріями. Зокрема, у 2014 р., порівняно з попереднім роком, майже у 4,5 раза зросла кількість вилучених саморобних вибухових пристроїв (з 216 до 958), у

2 рази – мін (з 17 до 44) та вогнепальної нарізної зброї (з 620 до 1 159) і з'явилась нова категорія – гранатомети й реактивні системи (38 одиниць). Водночас суттєво знизилась кількість вилучених одиниць газової та пневматичної зброї (з 573 до 64).

Переходячи до питання стосовно територіального розподілу досліджуваного виду злочинності, зазначимо, що у зв'язку зі змінами у веденні статистичного обліку ми, на жаль, не мали можливості проаналізувати дані за 2013 та 2014 рр., тому застосували метод арифметичної середньої та обчислили цей показник за період з 2004 по 2012 рр. шляхом ділення загального обсягу значень ознаки на обсяг сукупності. При цьому були дотримані умови наукового застосування середніх величин: 1) якісно однорідна сукупність; 2) наявність достатньо великої кількості елементів сукупності; 3) поєднання методу середніх із методом групувань, що дозволяє виділити якісно однорідні групи. У результаті розрахунку середньої арифметичної географічний розподіл злочинів, учинених із використанням зброї та вибухових речовин за 2004–2012 рр., засвідчив, що їх найбільша кількість припадає на Донецьку (43,5) та Одеську (34,0) області, а також м. Київ (30,9). Найменші ж показники були зафіксовані в Тернопільській області (0,63) та місті Севастополі (2,4).

Підсумовуючи викладене, можемо зробити висновок, що дослідження кількісно-якісних показників злочинів, учинених із використанням зброї та вибухових речовин, є першим кроком на шляху запобігання їм і припинення їх та потребує подальшого дослідження.

Ключові слова: рівень злочинності, структура злочинності, динаміка злочинності, зброя, вибухові речовини

Стаття присвячена аналізу кількісно-якісних показників злочинів, учинених із використанням зброї та вибухових речовин. На основі даних державної статистики досліджені такі показники, як кількість зареє-

строваних злочинів, учинених із використанням холодної зброї, вогнепальної зброї та вибухових речовин. Через швидке зростання цього виду злочинності у 2014 р. здійснений окремий помісячний аналіз його динаміки. Проаналізована структура злочинності цього виду. Досліджені обсяги вилучених предметів злочинної діяльності. Вивчено географічний розподіл злочинів, учинених із використанням зброї та вибухових речовин.

Стаття посвящена анализу количественно-качественных показателей преступлений, совершенных с использованием оружия и взрывчатых веществ. На основе данных государственной статистики исследованы такие показатели, как количество зарегистрированных преступлений, совершенных с использованием холодного оружия, огнестрельного оружия и взрывчатых веществ. Из-за стремительного роста этого вида преступности в 2014 г. осуществлен отдельный месячный анализ его динамики. Проанализирована структура преступности данного вида. Исследованы объемы изъятых предметов преступной деятельности. Изучено географическое распределение преступлений, совершенных с использованием оружия и взрывчатых веществ.

This article analyzes the quantitative and qualitative indicators of crimes committed with the use of weapons and explosives. Based on national statistics, such indicators were investigated as the number of reported crimes, committed with the use of knives, firearms and explosives. Due to the rapid growth of this type of crimes in 2014, a separate monthly analysis of its dynamics has carried out. The structure of this type of crime had been analyzed. The scope of the seized items of criminal activity is researched. The geographical distribution of crimes committed with the use of weapons and explosives is examined.

Література

1. Іванов Ю.Ф. Кримінологія : [підручник] / Ю.Ф. Іванов, О.М. Джужа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://books.br.com.ua/themes/7/269>.
2. Кальман О.Г. Правова статистика : [підручн. для студ. юрид. спец. вищих закл. освіти] / О.Г. Кальман, І.О. Христич. – Х. : Право, 2004. – 304 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1404892427722778>.
4. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : Наказ Генеральної прокуратури України від 17.08.2012 р. № 69 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-edinii-reestr-dosudovih-rozsliduvan-doc110019.html>.
5. Качановский И. «Резня на Майдане»: дело о киевских снайперах / И. Качановский [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://igcp.eu/hronika-prestupleniy/ivan-kachanovskiy-reznya-na-maydane-delo-o-kievskih-snauperah?language=ru>.
6. Інформація про постраждалих у сутичках в центрі Києва станом на 06.00 год. 23 лютого 2014 року / МОЗ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20140223_b.html.
7. Протистояння в Україні 18–20 лютого 2014 // Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Протистояння_в_Україні_18-20_лютого_2014#cite_note-3.
8. Таблиця злочинів, пов'язаних з акціями протесту Євромайдан / МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1262474>.
9. Сепаратисти на Донбасі захопили облпрокуратуру та міськвідділ міліції // Українська правда. – 11.04.2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2014/04/12/7022171/>.
10. Ще над одним містом Донецької області піднято прапор ДНР // ЛЬ.ІА. – 12.04.2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukr.lb.ua/news/2014/04/12/262929_nad_gorodom_donetskoy.html.
11. О. Турчинов заявив про початок масштабної антитерористичної операції // comments.ua. – 13.04.2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.comments.ua/politics/227818-turchinov-zayaviv-pro-pochatok-masshtabnoi.html>.

